

Motion till riksdagen 2023/24:2869

av **Vasiliki Tsouplaki m.fl. (V)**

med anledning av prop. 2023/24:119 Statens stöd till trossamfund och civilsamhället – enhetliga och rättssäkra villkor

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stöd ska få lämnas till ett registrerat trossamfund som har minst 1 000 betjänade som är bosatta i Sverige, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förslagen om företräderskap ska förtydligas med utgångspunkt i att företrädare är den som har en ledande ställning och att exempel på roller ska tillkomma i författningstexten i de fall där dessa kriterier förekommer, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör göras en översyn av undantagsregeln i fråga om upprepat agerande både i lagen för arvsfonden och för trossamfunden samt att den förändringen också ska gälla vid översynen av övriga förordningar och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda kriteriet om demokratisk uppbyggnad utifrån den omfattande kritik som funnits mot framför allt tillämpningen hos MUCF och återkomma till riksdagen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med en översyn av tillämpningen av de nya bestämmelserna och utfallet av desamma och tillkännager detta för regeringen.

2 Propositionen

Regeringens nu aktuella proposition är i hög grad en upprepning av propositionen Statens stöd till trossamfund samt demokrativillkor vid stöd till civilsamhället (prop.

2021/22:272). Den senare lades fram av den föregående regeringen men återkallades den 10 november 2022 (skr. 2022/23:14) av sittande regering.

2.1 Innehåll

Regeringen föreslår att den nu gällande lagen (1999:932) om stöd till trossamfund upphävs samt att definitionen av trossamfund i lagen (1998:1593) om trossamfund ändras och att det i den lagen införs nya bestämmelser om statlig avgiftshjälp till andra trossamfund än Svenska kyrkan.

Man föreslår vidare att ett demokrativillkor ska gälla för stöd ur Allmänna arvsfonden enligt lagen (2021:401) om Allmänna arvsfonden och för stöd till trossamfund enligt den nya lagen om statsbidrag till trossamfund och enligt lagen om trossamfund. Regeringen gör även bedömningen att ett likalydande demokrativillkor som det som föreslås för stöd ur Allmänna arvsfonden bör gälla för övrig statlig bidragsgivning som riktar sig till civilsamhället, om det inte är obehövligt. Eftersom denna bidragsgivning regleras främst i förordningar, bör ett likalydande demokrativillkor föras in i de förordningar som reglerar övriga villkor för bidragsgivningen.

Utöver detta föreslår regeringen att en ny lag om personuppgiftsbehandling och en ny bestämmelse om sekretess införs i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

De nya lagarna och lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2025.

3 Vänsterpartiets synpunkter

3.1 Inledning

För Vänsterpartiet är det en central demokratifråga att våra civilsamhällesorganisationer har goda villkor för att verka. Genom att engagera människor i alltifrån idrott till miljöfrågor och stödverksamheter för olika grupper bidrar ideella organisationer och föreningar till samhällsnyttan. Genom att erbjuda fritidssysselsättning och tillgång till kultur och natur ger man människor i hela landet möjligheter till ett rikare liv. Runt halva landets befolkning bidrar varje år med ideella insatser och runt 6 miljoner personer är aktiva inom civilsamhället. Trossamfunden möjliggör för människor att fördjupa sig i existentiella frågor, utöva sin religion och få delta i en gemenskap runt den.

Civilsamhällesorganisationerna bidrar också till att stärka demokratin, dels i sin roll som röstbärare så att en mångfald av idéer och uppfattningar synliggörs och intressen och uppfattningar hos olika grupper i befolkningen företräds i offentligheten, dels som forum för demokratiträning i praktiken. Man utgör viktiga remissinstanser för politiska förslag och kan kritisera makten och bilda opinion. Vänsterpartiet menar därför att det är viktigt att utgångspunkten för bidragsgivningen är att civilsamhället får agera fritt och demokratiskt. Hög grad av tillit snarare än detaljstyrning ska vara den generella inriktningen. De offentliga bidragen behöver vara långsiktiga och oftare ges i form av organisations- eller verksamhetsstöd än som tillfälliga projektmedel. Regelverket omkring dem behöver vara tydligt och enkelt att följa.

Vänsterpartiet tycker att det är bra att det tas ett helhetsgrepp runt demokrati-villkoren i bidragsgivningen till civilsamhället då det finns många förordningar och villkoren och bedömningarna har kunnat skilja sig åt mellan olika myndigheter. Vi håller med om att regeringens utgångspunkt i ett exkluderande demokrativillkor är riktig. Många av de nu gällande skrivningarna som syftar till att organisationer ska främja demokrati har varit oprecisa, öppnat upp för subjektiva bedömningar och ibland också tvingat fram krystade demokratikopplingar hos föreningar som egentligen har en helt annan typ av verksamhet. I den version av villkor som presenterades i propositionen från den förra regeringen (prop. 2021/22:272) fanns dock ett flertal formuleringar som vi ansåg skulle riskera att göra regleringen mer rättsosäker och otydlig och i förlängningen öka den administrativa börda som i dag ligger på civilsamhället. Den kritiken delades av ett stort antal organisationer. Vi kan se att steg har tagits för att åtgärda en del av de brister vi påtalade, men det kvarstår oklarheter och vissa försämrings för trossamfundens möjligheter till bidrag har tillkommit.

3.2 Statens stöd till trossamfund, avsnitt 5.8

I Statens stöd till trossamfund i ett mångreligiöst Sverige (SOU 2018:18) gjordes bedömningen att det huvudsakliga motivet till att staten ger stöd till trossamfunden är religionsfriheten: ”Var och en ska ha goda förutsättningar att utöva sin religion och därmed åtnjuta sin religionsfrihet.”

Utredningen menade att dagens krav på 3 000 betjänade är för högt satt och att det därmed riskerar att bli en tröskel som stänger ute flera trossamfund, varför det inte är förenligt med det huvudsakliga motivet till stödet. Man påtalade i utredningen att kravet är högt satt både i jämförelse med de krav som ställs i andra länder och jämfört med andra stödformer såsom för statsbidrag till barn- och ungdomsorganisationer och till etniska organisationer, som är satt vid 1 000 medlemmar. För handikapporganisationer är gränsen 500 medlemmar. Utredningen föreslog därför att stöd ska få lämnas till ett trossamfund som har bedrivit verksamhet i Sverige under minst fem år och har minst 1 000 betjänade som är bosatta i Sverige.

Proposition 2021/22:272 följde utredningens förslag och föreslog att stöd ska få lämnas till ett trossamfund med minst 1 000 betjänade. I aktuell proposition har dock regeringen, utan resonemang eller begripliga motiv, i stället satt antalet till minst 2 500 betjänade.

Vänsterpartiet håller med utredningen, och menar dessutom att det statliga stödet minskar behoven av utländska finansiärer och borgar för att fler grupper känner sig inkluderade och sedda av samhället i enlighet med det som beskrivs i lagförslaget: ”§ 3 Syftet med lagen, 2. bidra till att ge alla människor samma grundläggande möjligheter att utöva sin religion i Sverige.”

Stöd ska få lämnas till ett registrerat trossamfund som har minst 1 000 betjänade som är bosatta i Sverige. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.3 Företrädare

Trots kritik från flera remissinstanser menar Vänsterpartiet att regeringen inte gjort nödvändiga förändringar kring definitionen av företrädare för trossamfundet, församlingen eller organisationen, jämfört med proposition 2021/22:272.

I Vänsterpartiets motion 2022/23:21 framförde vi att definitionen i förslaget är för bred och för otydlig och vi menar att detsamma gäller i den nu aktuella propositionen. Regeringen har fortfarande inte lyckats redogöra för vem man anser vara företrädare. Det leder till stor oklarhet kring hur regeln egentligen kommer att tillämpas. Som vissa remissinstanser påpekat riskerar nuvarande skrivningar att leda till en lång ansvarskedja, en kedja där ledningen på en nivå riskerar att bli ansvarig för det som händer i delar av organisationen där den enligt sina egna stadgar inte har utrymme att agera. Som exempel lyfter Studieförbunden i samverkan upp att det inom deras samlade verksamhet finns ca 115 000 ideella cirkelledare. Vi menar att det inte är rimligt att anse att alla de kan sägas vara representanter på samma sätt som valda styrelseledamöter.

Vänsterpartiet undrar hur stort problem regeringen menar att det är att olika representanter i organisationer som i dag uppbär statsbidrag stöder antidemokratiska strömningar. Och hur vanligt är det att dessa individer får genomslag i organisationen på ett sätt som förändrar organisationens demokratiska utgångspunkter? I de få fall som hittills uppdragats har organisationerna så gott som alltid tydligt tagit avstånd och påvisat att det inte är organisationens ståndpunkt.

Det är enligt de bedömningar som redogörs för i propositionen förenligt med föreningsfriheten att ställa upp demokrativillkor då det fortsatt är möjligt att organisera sig även utan statligt ekonomiskt stöd, men för många blir det en hög tröskel om verksamheten fullt ut ska finansieras med egenavgifter. Därför är vår bedömning att det är ett mycket stort ingrepp att undandra en hel organisation som kan ha flera hundra tusen medlemmar sitt ekonomiska stöd utifrån agerandet från en enskild person.

Vänsterpartiet anser därför att texten runt företrädarskap måste förtydligas och de som omfattas måste vara de som valts av organisationen att faktiskt företräda den.

Förslagen angående företrädarskap ska förtydligas med utgångspunkt i att företrädare är den som har en ledande ställning och att exempel på roller ska tillkomma till författningstexten i de fall där dessa kriterier förekommer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.4 Förtydligande av kriterier

Det är viktigt att det statliga stödet till en organisation inte är avhängigt mindre företeelser och att hänsyn tas till hur en organisation själv agerar när händelser eller åsikter uppdragas. Vi är positiva till den nya paragraf som infogats för att påvisa under vilka förhållanden bidrag kan lämnas trots att det förekommit skäl för exkludering.

Eftersom företrädaransvar i propositionen är så brett och otydligt definierat gör det dock också att andra regler blir svåra att genomdriva, som i fallet med att undantagsregeln ska kunna tillämpas när det handlar om enstaka agerande. Vänsterpartiet förstår regeringens intention men menar att man i relation till resten av propositionen har hamnat fel. Det är oftast inte förrän en person har uppträtt bristande vid ett flertal tillfällen som åtgärder sätts in. Det är viktigt, menar vi, att människor ska få både en andra och en tredje chans att rätta till sitt agerande. Många organisationer har rutiner för att granska, varna eller stänga av någon från verksamheten eller utesluta en medlem,

och organisationerna måste kunna använda sig av dessa processer inom det nya bidragssystemet. Om ett agerande upprepas under processen behöver det finnas utrymme för fortsatt hantering inom organisationen utan att statsbidraget äventyras. Civilsamhällets demokratiska processer måste respekteras och få ta tid.

Det bör göras en översyn av undantagsregeln i fråga om upprepat agerande både i lagen för arvsfonden och för trossamfunden. Den förändringen ska också gälla vid översynen av övriga förordningar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.5 Demokratisk uppbyggnad

I de nuvarande demokratikriterierna finns det med krav på att en organisation behöver ha en demokratisk uppbyggnad. Det är ett relevant krav för många delar av civilsamhället men inte alla, såsom stiftelser. Vid bedömningen av vad som är en demokratisk uppbyggnad har dock myndigheten MUCF under de senaste åren gjort stora avsteg från det som gällt i svensk föreningstradition i över 100 år. Den struktur som t.ex. politiska partier, fackföreningsrörelsen och en stor mängd andra landsomfattande organisationer har med nationella stadgar som gäller för alla lokalföreningar stämplas som odemokratisk. En rad ungdomsförbund och ungdomsorganisationer har till följd av detta ändrat sina stadgar. Vänsterpartiet har under många år påtalat det orimliga i detta förfarande och har velat se förtydliganden kring detta villkor. Vänsterpartiet menar att civilsamhällets medlemsdemokrati måste värnas och att bidragen ska vara till för att hjälpa organisationerna, inte detaljstyra hur organisationernas verksamhet ska se ut och genomföras. Regeringen menar att det inte framkommit några problem med tillämpningen av detta kriterium, och det har därför inte ingått i utredningen, men man skriver att det är upp till Allmänna arvsfonden själv om man vill ställa sådana villkor och att det även framledes kommer att finnas med i de olika bidragsförordningarna. Detta tycker vi är problematiskt.

Regeringen bör utreda kriteriet om demokratisk uppbyggnad utifrån den omfattande kritik som funnits mot framför allt tillämpningen hos MUCF och återkomma med det till riksdagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.6 Utvärdering

Många remissinstanser lyfter fram en oro kring själva tillämpningsprocessen av villkoren. Det kommer genom praxis att visa sig hur man tolkar vad det innebär att t.ex. motarbeta det demokratiska styrelseskicket. Det finns just nu en livlig debatt om civil olydnad som metod och här finns intressanta resonemang i propositionen som vi ser positivt på, men det är inte omöjligt att tidsandan kan påverka myndigheternas bedömningar. Från Lagrådet framförs t.ex. otydligheter kring begreppen våld, tvång och hot i de aktuella paragraferna som inte nödvändigtvis är våld, tvång eller hot i straffrättslig mening.

Vi delar oron och ser att det finns vägar den nya regleringen kan ta som hämmar föreningsfriheten och den fria debatten. Vi ser också att det stora ansvar som läggs på enskilda personer för att inte ett kollektiv ska bestraffas är tufft. Därför är det viktigt att riksdagen under innevarande mandatperiod får en redogörelse för utfallet av det nya demokrativillkoret.

Regeringen ska återkomma till riksdagen med en översyn av tillämpningen av de nya bestämmelserna och utfallet av desamma. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vasiliki Tsouplaki (V)

Nadja Awad (V)

Isabell Mixter (V)

Karin Rågsjö (V)

Maj Karlsson (V)

Daniel Riazat (V)